

HEEFT DE REGEN EEN VADER?

door Jurjen Beumer

Alle spelers in het drama Job zijn hier de afgelopen weken aan het woord geweest. Iedereen heeft gesproken, pagina's lange, prachtige teksten, een kunstwerk in de wereldliteratuur. Allemaal hebben ze hun zegje gedaan: Job zelf, zijn drie vrienden Elifaz, Bildad en Zofar en later nog een keer de vierde vriend Elihu. De vrienden zijn met Job in gesprek gegaan, hij was het lijdend voorwerp. Al hun wijsheden en onwijsheden hebben ze over hem uitgestort, en hoe moe en zwak hij ook was, uitgeput door zijn kwalen ... hij diende ze van repliek. Job houdt vol: 'jullie kunnen me wat, ik heb niks gedaan wat het verdient dat dit kwaad mij treft. Hou maar op met jullie mooie theorieën en theologieën. Ik wijs ze af, ik leg ze naast me neer, ze passen niet in mijn beeld van God.' Intussen had hij niet door dat hij, in zijn antwoorden aan zijn vrienden én in zijn grote adres aan God (hfst 3), zelf ook allerlei theorieën en zienswijzen over God had gedebiteerd. Zoals wij dat zelf doen. We wijzen de ideeën van anderen af, omdat we ze politiek niet correct vinden, of we zijn het godsdienstig niet met anderen eens omdat ze anders geloven - dat staat toch niet zo in de bijbel, zeggen we dan; maar we beseffen niet of nauwelijks dat we door zo te doen er weer een nieuwe theorie, een nieuw groot verhaal aan hebben toegevoegd. En zo gaat het maar door, en zo komt het niet verder.

Ziehier de inzet van het bijbelboek Job. Job én wij, we worden getest en getoets, of we onze vermeende zekerheden durven loslaten, of we belangeloos kunnen en durven geloven. Daarom is de duivel zo listig in het boek Job, want de duivel schat in dat wij door de mand vallen met onze houvasten, met onze theorieën, met ons vastklampen aan zekerheden, met ons indelen in goed en kwaad, met onze denksystemen en handelwijzen.

Nu iedereen gesproken heeft en de hele wereld met al haar waanwijsheid de revue is gepasseerd. Nu we al onze klachten en klagen omhoog hebben geslingerd, naar God die nu eindelijk eens ... ja wat eigenlijk? Wat zou God moeten? O jij schepsel, denk jij dat jij weet wat God zou moeten? Daar heb je het weer, niet dat we alleen onze éigen wijsheid en kennis in beheer willen houden, nee, óók het bestel van God willen we narekenen en uitstippelen.

Het is inmiddels doodstil geworden op de plek waar Job en zijn vrienden zich bevinden. Niet alleen zij zelf zijn stil gevallen, maar het is net alsof de hele schepping even de adem inhoudt. Want, wat nu gezegd gaat worden is van cruciaal belang voor het verstaan van de zin en de onzin van het leven. Nu komt God zelf aan het woord. Als de stilte tussen mensen echt pijnlijk gaat worden, als al ónze vragen gesteld zijn, dan ... het staat er tot twee keer toe:

'Toen antwoordde de Heer Job uit een storm en zei ...'. (38,1 en 40,1) Het dondert en bliksemt, een orkaan is het, de hele wereld wordt door elkaar geschud. Jij en ik, het is alsof we op de kop worden gezet, met het hoofd naar beneden, om al die vaststaande zekerheden en al die betweterij uit ons te schudden. 'Niks weet je jij mens, je bent een stip in de marge van mijn schepping. Je hebt je opgeblazen als een luchtballon, maar één kleine prik erin en ploef je loopt leeg. Mens, neem nou jouw vreemde idee bijvoorbeeld dat ik, God, het mensen betaald zou zetten als het ze voor de wind gaat - als het kwaad goede mensen treft, dat ik ze zou straffen en dat ik anderzijds het kwaad en de kwaden zou bevoordelen. Hoe kom je daar toch bij, wat weet je van Mij? Waarom leg je mij toch zoveel in de mond? 'Wie is dat die mijn bestel verduistert met argumenten zonder kennis. Omgord je lendenen als een man: ik zal je vragen stellen en jij zult mij informeren.' (38, 2 en 3).

En wat dan volgt beste mensen is inderdaad stormachtig. God loopt de hele schepping door, en hij vraagt en vraagt, niet om de mens te verpulveren, maar om de mens weer rechtop te krijgen. De hele *natuur* doet mee in Gods antwoord: 'Waar was jij (Job, mens) toen ik de aarde grondvestte? Vertel op als jij inzicht hebt.' (4). 'Heeft de regen een vader?' (28) Toe vertel, zeg het! En de *kosmos* doet mee: 'Kun jij de boeien van de Pleiaden samensnoeren of de banden van de Orion losmaken? (38, 31) 'Ken jij de wetten van de hemel? Bepaal jij zijn orde op aarde?' (38,33) En *de dieren*, ze hebben in het

boek Job een prominentere plaats dan de mens, sterker nog, de mens komt in dit hele scheppingsbetog niet voor (Van Wolde p. 129). De dieren: 'Is het op jouw bevel dat de arend opstijgt en zijn nest in de hoogte bouwt? (39,30)

Even neemt de auteur van het boek Job een korte pauze. Nog overdondert door dit 'geweld' uit de hemel laat hij Job zeggen: 'Job antwoordde en zei: "Zie ik ben onbeduidend; wat kan ik u antwoorden? Ik leg mijn hand op mijn mond. Eenmaal heb ik gesproken, ik zal niet antwoorden; tweemaal, ik zal er niets aan toevoegen.'" (40, 3-5)

Jij en ik, we kennen dat gebaar, we slaan onze handen voor de mond als we niks meer weten te zeggen, als we zien dat ondanks de vele inspanningen voor de vrede de oorlog toch door gaat. Ronkende straaljagers in de lucht; zoveel doden! ... We slaan onze hand voor de mond als we horen dat iemand die we lief hebben moet sterven. ... Alle grond zakt je onder de voeten vandaan, drijfzand blijken je theorieën en je ideeën over leven en dood. Bibberend, tegen wil en dank daal je de afgrond in. En God?

Na deze korte reactie van Job gaat God verder, opnieuw een antwoord uit de storm. In hft 40 worden *de twee mythologische oerdieren* opgevoerd. Ongeveer het nijlpaard en de krokodil (Behemot en Leviathan), het zijn de 'tegenhangers van de schepping'. (Van Wolde, 136). De schepping, onze geschapen werkelijkheid heeft altijd twee kanten. Weliswaar is de chaos van voor de schepping bedwongen maar ze speelt nog steeds op, ze blaast nog behoorlijk haar partijtje mee. Jij en ik ervaren dat elke dag, in het groot in de wereld en in het klein van ons persoonlijk leven. 'Schepping sluit de chaos dus niet uit, maar in. (...) Dit maakt dat de wereld voor de ogen van de mensen een vat vol tegenstellingen is. Zij biedt de mens een breed scala aan mogelijkheden die alle uitersten omvat van schoonheid tot lelijkheid, van leven tot dood, van hoop tot wanhoop, van orde tot chaos, van schepping tot vernietiging, zonder dat de mens er greep op kan krijgen.' (Van Wolde, 138)

En dat laatste, daar gaat het nu precies om in het boek Job, dát we die greep dan ook inderdaad los laten. Ook onze morele categorieën loslaten, wij die zo goed weten wat goed en kwaad is, hoe de politiek in elkaar zit, om dan vervolgens heel vroom of heel radicaal ónze theorieën in de richting van God te schuiven. En daarmee God tot een verlengstuk van ons maken, en daardoor God monddood maken. Sommige mystici zeiden het al, ook God moet je durven loslaten. Want steeds weer neem je God in een wurggreep waardoor hij niet vrij is om te doen wat vanuit zijn bestel (etsa) nodig is. Maar ook in ons persoonlijk geloof, wat twijfelen we niet vaak. Het boek Job zegt dan: jouw twijfel kan, hoe echt die misschien is, ook een maniertje worden, een quasi- vrome geloofspose waarmee je God inpalmt. Of onze vragen, onze vele vragen, vooral de waarom-vragen. Echt, ze zijn authentiek, en ze gaan diep als het waarom van leed en lijden ons onderuit haalt. Maar ook dan zegt het boek Job: wie zegt dat jouw vragen de vragen van God zijn? Dat pagina's lange antwoord uit de storm wil laten zien dat je het niet weet, dat je géén inzicht hebt, géén kennis en wijsheid dan alleen maar vanuit de menselijke kant bezien. Van God uit gezien weet je niks, je zult het niet weten en je hoeft het niet te weten. Laat het los! *Heeft de regen een vader?* Daar zul je nooit achter komen. De andere kant van ons bestaan, de visie vanuit de hemel om zo te zeggen, daar moeten wij mensen vanaf blijven. 'Uit de hemel', kan pas een verrassing komen, als wij God loslaten om Gods wil (Eckhart).

De allerlaatste woorden van Job beschrijven deze zienswijze. 'Toen antwoordde Job de Heer: 'Ik had van u gehoord met mijn oren, maar nu hebben mijn ogen u gezien. (42, 5) Zijn oren hadden genoeg te doen gehad. Discussieren, debatteren, praten, vergaderen, televisie, Nova, Barend & Van Dorp. Allemaal feiten, meningen, theorieën. spinsels, geloofswaarheden en noem maar op. Om gek van te worden. Maar door het antwoord uit de storm is dit allemaal onderuit gehaald, godzijdank, even die last weg ... en heel even zién, even het overzicht, even de onthulling van ons menselijk drama voor de ogen van Job. Hij heeft even gezien, geschouwd. Even mocht hij naakt voor God staan, zoals hij

écht ten diepste was, bemind en gezegend. In de proloog vervloekte hij de dag dat hij werd geboren, in de finale is hij een gezegend mens geworden. Omdat hij zijn mond niet heeft gehouden voor God tegenover God. Deze gezegende mocht even zien. Zo staat Job in de bijbel uitgetekend. En wij? Willen wij ons spiegelen aan deze 'dienaar van God'? (42,7)

Het voorgesprek met Ati, Wilhelmiën en Tinie over deze viering heeft een goed gevoel bij mij achter gelaten. De last van onze waarom-vragen kwam aan de orde, hoe ons persoonlijk leven er door getekend is, wat we meegemaakt hebben. Maar ook onze wens en ons verlangen om ze los te kunnen laten, om dichtbij onszelf te komen, om het ons bemind weten door God te voelen en te ervaren. We zeiden tegen elkaar: Het leven is voor velen, ook voor onszelf een enorme *opgave*. We voelen ons maar al te vaak als Job die zich zit in zijn ellende zit te krabben op de mestvaalt. Maar soms, en daarvoor waren wij met ons viere samen en zijn we nu ook samen in deze viering, soms ervaren we ook dat de opgave die het leven ons stelt te dragen is als we als we datzelfde leven als een *gave* gaan zien. De ervaring dat ons leven een geschenk is, geeft lucht, geeft adem, de zwaarte wordt een beetje opgeheven. Job probeerde dat ook, maar hij deed nog iets, Job leerde dwars door de storm heen dat er nog meer van hem gevraagd werd, dat hij de *overgave* moest aandurven, dat hij moest leren uit handen geven, alles. Ideeën en theorieën, de waarom-vragen en het dagelijks klagen en klachten. Gave, opgave, overgave: deze drie, maar de meeste is de overgave. 'Heeft de regen een vader?' Ja, eeuwige God, dat bent U. U bent milde regen in de droogte van ons bestaan. U leert ons de overgave. U gaf ons iemand die dat deed.

©Jurjen Beumer
Haarlem, 3 oktober 2003

Twee boeken over Job hebben mij zeer geholpen bij het vinden van een eigen (?) weg. K.H. Miskotte, *Antwoord uit het onweer*, Amsterdam 1936 en E. van Wolde, *Meneer en mevrouw Job. Job in gesprek met zijn vrouw, zijn vrienden en God*, Baarn 1995/2. Ook wil ik Tinie, Atie en Willemien bedanken voor het fijne gesprek dat we hadden bij Stem in de Stad.